

5HD404

„Problematika velké hospodářské krize (1929-1933), její důsledky v hospodářské, sociální, politické a etnické oblasti. Specifika oživení československé ekonomiky ve 30. letech 20. století.“

Přehled československých zahraničních účastí od Jiřího Hejdy (1929)

Materiál je doplňkovou didaktickou pomůckou k handoutu na dané téma. Je určen pro studijní a výukové účely, především k diskuzi v rámci semináře.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Jiří Hejda, Československý kapitál v cizině, Přítomnost, 1929, roč. 6, č. 10, s. 145-147

"Přesvědčení, že Československo je zemí vůči cizině kapitálově více pasivní než aktivní, je hluboce zakořeněno nejen v tak zvané široké veřejnosti, která zpravidla o věcech hospodářských bývá velmi špatně informována, nýbrž i mezi hospodáři, v kruzích bankovních a průmyslových. Protože před převratem téměř všechny centrály velkých průmyslových podniků, bank i železnic byly ve Vídni, domníváme se namnoze, že naše odvislost od Rakouska je příliš veliká a podceňujeme tím jednak význam nostrifikace, jednak vývoj desíti let který byl rozhodne příznivý pro repatriaci československého kapitálu. Vidíme-li, že vídeňská bursa ztrácí dnes téměř den ode dne svůj bývalý význam – čímž nechceme říci, že jej přebírá Praha – je to důsledek odlivu akciového kapitálu z rakouských rukou do Československa.

D r. S m u t n ý ve knize o bilanci Československa a později speciálně v H o s p o d á ř s k é m R o z h l e d u zkoumal, jaký vliv má na naši platební bilanci zahraniční obchod efekty. Dospěl k přesvědčení, že podle statistických záznamů, které zkoumal, nakupovali jsme od roku 1925 do konce roku 1927 (pro rok 1928 nejsou ještě zjištěny, ale jsou nesporně velmi příznivé) více papíru v cizině, než cizina u nás. A sice získali jsme jich v roce 1925 více o 150 milionu Kč, rok na to o 420 mil. a roku 1927 o 460 mil. Kč více.

Dr. Smurný konstatuje:

„Důležité je však vědět, zda byl snad tento výsledek způsoben tím, že cizina vyprodávala svoji zásobu československých papírů, nebo spíše naopak. že Československo rozmnožovalo svůj stav papírů zahraničních. Jestliže Československo zvětšovalo svůj majetek zahraničních papírů, nasvědčovalo to hospodářskému vzestupu našemu. Kdyby se naopak cizina hleděla zhošťovat československých papírů, nebylo by to žádnou příznivou známkou pro nás.“

A po rozboru jednotlivých položek dochází dr. Smutný k výsledku, že cizina dokonce zvětšila od roku 1925 svůj majetek československých papírů asi o 125 milionů Kč. Pokud jde o vlastní bilanci – to jest, jaký výtěžek má cizina z kuponů československých a kolik naopak nám vynášejí kupony papírů cizích, vidíme, že v roce 1925 jsme byli jsme p a s s i v n í proti cizině 146 mil. Kč, v roce 1926 134 mil. Kč, v roce 1927 p o u z e 92 mil. Kč. Za rok 1928 nemáme ještě data. Ale můžeme z celkové velmi příznivé konjunktury hospodářské souditi, že se naše pasivita vůči cizině ještě více. ba m o ž n á ž e d n e s j s m e j i ž a k t i v n í. S t á v á m e s e z e z e m ě d l u ž n i c k é z e m í v ě ř i t e l s k o u.

Tolik jsme chtěli říci jen úvodem, abychom se nyní mohli věnovati stručnému přehledu našeho kapitálu za hranicemi – ovšemže přehledu velmi kusého, ježto prameny jsou naprosto nedostatečné a namnoze spočívají na dohadech. Proto také se omlouváme hned předem, že nebudeme uvádět téměř žádných čísel, neboť se přiznáváme, že jich neznáme – a pochybujeme, že je někdo ví, neboť i Národní banka, která přirozeně těmto otázkám musí věnovati zvláštní pozornost, nemá svoje informace z první, nýbrž až z druhé a namnoze z třetí ruky. A její informace jsou přísně důvěrné. Ostatně není to ani tak lehké říci, co je československý a co cizí kapitál.

Vezmeme si příklad: Česká eskomptní banka je česká hlavně jménem. Když byla provedena nostrifikace, zůstalo 22,5 % v rukou Österreichische Credit-Anstalt a 22,5 % v rukou Niederösterreichische Escomptengesellschaft. Zbytek 55 % byl původně v českých rukou za vedení Živnostenské banky. Ale když před třemi léty prošla úmluva tohoto syndikátu, český vliv se neudržel a akcie se rozprchly, při čemž část dostala Banque de Bruxelles, část Amstelbank v Amsterdamě, část Kleinwort, Sons and Co. v Londýně, část M. M. Warburg and Co. v Hamburku a konečně International Acceptance Bank Inc. v New Yorku. Je tedy vidět, že i při převažujícím německém kapitálu České eskomptní banky je tento ústav tak internacionální, že mluvit o národnosti je velmi obtížné.

Především se podívejme na Německo. Zde je Československo interesováno kapitálově velmi silně čtyřmi skupinami: Petschke-Ústí, Petschke-Praha, Weinmannem a Schichtem. České banky pokusily se zakotviti v Berlíně před několika lety zřízením Čechoslovakischer Bankverein. Tento podnik skončil však velmi žalostně, zato se podařilo německým bankám z Československa zříditi opěrní bod v Bank für Auswärtigen Handel v Berlíně, k čemuž později přistoupila i Živnostenská banka. Česká banka Union získala v roce 1924 zájem na Deutsche Orientbank A. G. v Berlíně.

Ale to jsou účasti kapitálové málo významné proti velmi mocnému k o n c e r n u P e t s c h k ů a W e i n m a n n a. Skupina těchto tří osobe je súčasťne na středoněmeckém a východoněmeckém h n ě d é m u h l í, kde má prý majoritu a dále na kamenouhelném a těžkém průmyslu hornoslezském. V Horním Slezsku je to velká účast na H o h e n l o h e w e r k e, L a u r a h ü t t e a B i s m a r c k h ü t t e. Ve středním Německu je ústecký Petschek hlav. akcionářem „I l s e“ B e r g b a u A. G., „Eintracht“ Braunkohle, N i e d e r l a u s i t z e r K o h l e n w e r k e a H u b e r t u s B r a u n k o h l e n A. G. „Hospodářský Rozhled“ ze 7. března t. r. vypočítává bursovní hodnotu těchto čtyř podniků na 198,8 mil Mk, čili více než 1,5 miliardy Kč, ale jejich skutečná hodnota je nesporně mnohem vyšší. Pro ústeckou firmu Ignatz Petschek, jež na základě majorit má u všech společností smluvně zajištěn výhradní prodej, vyplývá z těchto účastí ještě jiný zisk. kterým se podstatně zvýší výnos, docilovaný akcionáři na základě dividendy. To je jen část Petschkova koncernu – je vidět, že není nikterak nepatrný a že zejména v hnědém uhlí je posice československého kapitálu v Německu značná. Právě tak značný je vliv kapitálu Weinmannova a Petschků ve zmíněných již montanních podnicích hornoslezských.

Schichtův koncern je interesován v Německu – ale také jinde za hranicemi, ve třech směrech: v parfumerii (Elida), čokoládě a v umělých tukích. Začneme umělými tuky – neboť dohoda, sjednaná koncem ledna mezi Schichtem, Jurgensem a Vandenbergem způsobila značný rozruch, ježto znamená kartel evropských výrobců margarínu a ovládnutí 75 % veškeré evropské produkce umělých tuků. Nominální kapitál všech tří společností činí přes 3,5 miliardy Kč. Georg Schicht A. G. vyměnil v roce 1921 větší položku akcií s holdingovou společností Limmat Industrie- und Handels – A. G. v Curychu, kterou sám založil s akc. kapitálem 39 mil. švýcar. franků. Tato společnost převzala veškeré Schichtovy účasti a sice: v Rakousku Österreichische Georg Schicht A. G., účast na Emanuel Khuner und Sohn A. G. (margarín), Sarg und Sohn G. m. h. H. (svíčky a mýdla), Elida G.m.b.H. vesměs ve Vídni. V Německu Elida v Lipsku, Reichardt G. m. h. H. Harburg-Hamburg (kakao a čokoláda), Neue Deutsch-böhmische Elbeschiffahrt A. G. v Drážďanech. Ve Švýcařích „Sais“ Ölwerke A. G. v Curychu, v Maďarsku Elida v Budapešti a Josef Hutter v Budapešti (mýdlo) a konečně v Jugoslavii Georg Schicht A. G. v Záhřebu a První osijeckou továrnu na mýdla v Osijeku.

Tím ovšem není koncern Schichtův v margarínu ani zdaleka vyčerpán. Neboť to jsou přiznané účasti, po případě pobočné závody. Heinz S t r a k e l e („Tagesbote“ z 18. února) uvádí, že možno počítati s Schichtovou účastí také na Ö l i n d u s t r i e A. G. v B u d a p e š t i a na Ö l i n d u s t r i e A. G. v G l a r u s ve Švýcařích. Jurgens kontroluje většinu – asi 70 %: německé výroby margarínu spolu s Van den Berghovým koncernem. Schicht má dominující postavení ve střední Evropě a na Balkáně. Nyní se utvořila v Berlíně společnost M a r g a r i n e - U n i e s akciovým kapitálem 350 milionů holandských zlatých, již v čele stojí Anton Jurgens, Leo Van den Bergh a Georg Schicht. Jestliže dnes ovládají již tři čtvrtiny evropské výroby umělých tuků, možno počítati zcela určitě s další expansí a se snahou o monopolní postavení.

Druhá silná pozice Schichtova v Německu je v průmyslu čokoládovém. Počátkem minulého roku dala sice firma Schicht dementovat zprávy o koupi Reichardt – Werke, ale poslední valné hromady německých továren na čokoládu potvrdily, že Schicht je dnes buď druhým nebo třetím největším výrobcem čokolády v Německu. Základem Schichtova koncernu jsou vedle Reichardt-Werke v Hamburku-Wandsbeku Gaeckle A. G. V Hamburku a Johann Gottlieb Hauswald v Magdeburku. Mluví se i o vlivu na Goldina A. G. . Plány Schichtovy v čokoládě nejsou dosud jasné, ale je jisté, že vedle skupiny Nestlé – Kanold – Sarotti je jedním z nejmočnějších německých čokoládníků. Nutno však podotknouti, že není dosti jasné, zda veškeré tyto účasti jsou financovány Schichtem, jde-li tedy o československý kapitál, nebo je-li zde jiné spojení, je-li zde snad kapitál mezinárodní, v němž Schicht pouze figuruje.-

To je asi v hlavních rysech účast československého kapitálu v Německu. U Schichta jsme již přešli také do jiných států. Než se obrátíme na Balkán, podívejme se na československý kapitál, roztroušený v nepatrných částech dále za hranicemi. Pojišťovna S l a v i a má vlastní pojišťovnu ve S p o j e n ý c h s t á t e c h. Baťa, který měl zde rovněž 2 továrny, likvidoval tuto posici. V baltických státech má C e n t r o k o m i s e filiálky v R i z e a v R e v a l u, L e g i o b a n k a získala účast na L a t v i j a s P r i v a t b a n k a v R i z e. V Itálii měla Živnostenská banka filiálku v Terstu s expositurou v Abbazii. V roce 1928 ji však prodala Banca d'America e d'Italia ústavu Gioniniho. V í t k o v i c k é ž e l e z á r n y mají od roku 1897 velké doly na rudu ve Švédsku. V roce 1912 získala B á ň s k á a h u t n í společnost všechny akcie švédských dolů S t ä s s a - G r u f v e - A k t i e b o l a g e t, v roce 1913 všechny akcie společnosti Y c k o r b o t t e n - G r u f v e. V roce 1917 opět tuto účast prodala společnosti T r a f i k a k t i e b o l a g e t G r ä n g e s b e r g O x l ö s u n d, se kterou ujednala dodávkovou smlouvu a na které, jak se zdá, má i účast.

Vedle Německa jsou to přirozeně nástupní státy, ve kterých se československý kapitál nejvíce mohl uplatnit. Měl tam sklon již před válkou a po válce zůstal tam, kde se zdálo, že je mu půda příznivá, jinde likvidoval svoje posice - zejména v Rakousku - jak se zdá někdy i příliš opatrně. Je jisté, že před šesti, sedmi léty jsme mohli zakotvit v Rakousku daleko pevněji a míti hospodářskou nadvládu v sousedním státě, nebylo také politicky zcela bezvýznamné. Dnešní posice Československa v Rakousku není příliš skvělá. Rozhodně se v posledních dvou letech mnoho změnilo, mnoho akciového kapitálu, který byl dříve ve Vídni, dostalo se do Prahy. ale přes to je v platební bilanci v užším slova smyslu (totiž pokud jde o kapitálové vlastnictví) Rakousko vůči nám aktivní.

Nejrozsáhlejší účasti na rakouském průmyslu má podle K a š p a r a (Čs. bursovní papíry 1928/29) Česká banka Union: je účastněna na E i s e n w e r k e v K r i e g l a c h u, W e r t i c h, E i s e n- u n d S t a h l w a l z- w e r k e ve Vídni, L e y k a m J o s e f s t a l A. G. f ü r P a p i e r u. D r u c k i n d u s t r i e ve Š t ý r s k é m H r a d c i, na B r ü d e r R e i- n i n g h a u s A. G. f ü r B r a u e r e i- u n d S p i r i t u s i n d u s t r i e ve S t e i n f e l d u a na I n t e r n a t i o n a l e R ü c k- u n d M i t- v e r s i c h e r u n g s A. G. ve V í d n i. Česká eskomptní bank a je účastněna na V e r e i n i g t e E l e k t r i z i t ä t s – A k t i e n g e- s e l l s c h a f t ve V í d n i, ale upozornili jsme již na internacionální charakter této banky, takže těžko říci, možno-li tuto účast pokládati za kapitál československý.

Z průmyslových podniků patří Z á p a d o č e s k ý m t o v á r n á m k a o l i n o v ý m a š a m o t o v ý m od roku 1928 L. K r a f t, D i n a s - u n d S c h a m o t t e w e r k e v e W a r t h u u Vídeňského Nového Města a K r á l o d v o r s k é c e m e n t á r n ě závody ve W a l d m ü h l e u Vídni. Nutno ovšem podotknouti, že na Královédvorské cementárně má značnou kapitálovou účast Niederösterreichische Escomptegesellschaft ve Vídni. A tím je v hrubých rysech vyčerpána československá účast kapitálu na rakouském průmyslu.

V Maďarsku je Česká banka Union účastna na Ujpestské továrně na sukna, Česká eskomptní banka na Uherské továrně oce-
lového zboží v Budapešti. V poslední době usazuje se v Maďarsku
československý textilní průmysl, který zde hledá výhodnější podmínky
než má u nás. V Raab u zřídila prádelnu bavlny firma Mauthner, firma Per-
utzova přenesla výrobu z Prahy, kde vyhořela její tkalcovna, do Pápy.
Sama Mauthnerova továrny vyrábí 250 vagonů příze ročně a může úplně
krýti maďarskou spotřebu. Dále zřídily v Maďarsku vlastní závody textilní
továrny Moritz Doctor v Prostředním Lanově u Vrchlabí,
J. Sýkora z Lomnice nad Popelkou a Herrmann a Pollak a synové
v Parníku u České Třebové. Tato poslední firma založila továrnu v Budapešti.
Mimo to odstěhovalo se několik československých firem z Warrsdorfu
a ze Slovenska do Maďarska. Pokud vůbec nebyla celá výroba přenesena
- jako se to stalo u některých továren chemických na Slovensku - můžeme
mluviti o československém exportu kapitálu.

Velmi značná je československá kapitálová účast na hospodářství jihoslovanském. Je to především účast Ž i v n o s t e n s k é b a n k y, která roku 1909 založila původně v Osijeku J u g o s l a v e n s k o u b a n k u, jíž sídlo později přeneseno do B ě l e h r a d u a má akciový kapitál 100 m i l i o n ů d i n á r ů, z čehož velká položka, patrně většina, je v rukou Živnobanky. Do koncernu této banky - a tím tedy i Živnostenské banky - patří akciová společnost Z e r k o v i č, S r ě m s k á s p o l e č n o s t p r o p ě s t o v á n í c u k r o v é ř e p y, P ř á d e l n y a t k a l c o v n y D u g a r e s a, ž e l e z á r n y T i t a n v K a m n í k u, p o j i š t ů v n a T r i g l a v v B ě l e h r a d ě, o s i j e c k á s l é v á r n a k á, p a r n í m l ý n U n i o n v O s i j e k u, b a r č k ý v á l c o v ý m l ý n, A k c i o v á s p o l e č n o s t p r o l n ě n ý p ř ů m y s l v O s i j e k u, C h o r v a t s k o - s l a v o n s k á a. s. p r o p ř ů m y s l c u k e r n í v O s i j e k u, c h e m i c k á t o v á r n a " I s i s", o b c h o d n í s p o l e č n o s t G r a n u m v O s i j e k u a v á l c o v é m l ý n y v D o n j i M i h o l j a c.

Druhá banka, která má značné interesy v království SHS., je P r a ž s k á ú v ě r n í, která v roce 1920 spolupůsobila při založení S l o v i n s k é b a n k y v L u b l a n i. Mimo to založila roku 1911 v Č u p r i j i c u k r o v a r s a k c i o v ý m k a p i t á l e m 45 m i l i o n ů d i n á r ů. Mimo to má banka účast na cukrovaru „C r v e n k a“ v C r v e n c e a roku 1912 založila parostrojní p i v o v a r a s l a d o v n u v J a g o d i n ě převzetím stávajícího již podniku M. J. Kosovljanina. Tento pivovar zakoupil veškeré akcie p i v o v a r u v e S k o p l j i, čímž se koncern Pragobanky rozšířil. Tak jako do Maďarska odcházejí textilní firmy do Jugoslaviie. M a t h n e r o v y závody zřídily továrnu v Bělehradě, kde má filiálku i H e r m a n n P o l l a k, dále se zde usadila S t e i n a s p o l. ze Lnářů, S i e g e l ze Svitav, R e g e n h a r t a R a y a m a n z Frývaldova, bratří H o l z n e r o v é z Hronova, bratří F i e d e r o v é z Německé Brusnice u Trutnova a některé menší firmy. V P t u j i vystavěla novou prádelnu firma F l u s s z Přívozu, v K r a n j i vystavěla tkalcovnu a tiskárnu firma B r ů n a z Plava a několik menších podniků.

Záhřebský časopis „Bankarstvo“ uveřejnil loňského roku statistiku kapitálové účasti jednotlivých států na jihoslovanském hospodářství, při čemž odhadl ú c a s t Ā e s k o s l o v e n s k a na peněžních ústavech, v průmyslu cukerním a textilním na 800 m i l i o n ů d i n a r ů. Podle statistiky ministerstva financí činí s o u k r o m é p ů j č k y průmyslových a obchodních firem jihoslovanských, uzavřených v cizích měnách, v lednu 1929 celkem 703,913.800 dinarů. Z toho v československých korunách uzavřeno půjček za 102,924.700 dinarů, takže Československo přichází jako věřitel za Spojenými státy, Anglií, Švýcarskem - před Německem a Rakouskem.

Na Balkáně je to ještě Bulharsko a Rumunsko, kde se československý kapitál uplatňuje, a to jednak převzetím trančí státních půjček, jednak soukromým pronikáním. V Bulharsku P r a ž s k á ú v ě r n í b a n k a založila roku 1912 cukrovar v G o r n e O r e c h o v i c i, který má dnes akciový kapitál, 70 milionů leva. Počátkem roku 1928 zakoupila Bulharsko-česká a. s. pro průmysl cukerní cukrovary v P l o v d i v u a S o f i i, jichž výroba byla zastavena. V květnu 1927 zřízena akciová společnost O r b i s rovněž v G o r n e O r e c h o v i c i, která vyrábí cukrovinky, čokoládu a jiné požitiny. Většina akciového kapitálu je v rukou Pragobanky. Rovněž v Rumunsku je Pragobanka, účastněna na B a n q u e R o m a i n e d e C o m m e r c e e t d e C r é d i t d e P r a g u e v Bukurešti, kterou spojuzaložila ještě s jinými interesenty roku 1920. Počátkem roku 1928 získala Š k o d o v k a většinu akcií U z i n e l e M e t a l u r g i c e v P l o e s t i. Pokus prostějovského konfekčního průmyslu zakotviti v Rumunsku s vlastními výrobnami ztroskotal.

Konečně zbývá P o l s k o, kde československá účast je odhadována dosti vysoko. Š k o d o v y z á v o d y získaly v roce 1926 vliv na továrnu létadel Frankopol, založenou původně francouzskými interesenty, ale nedostavěnou. Tato továrna byla vybudována. na P o l s k i e Z a k l a - d y Š k o d a. Později získala Škodovka také vliv na báňské a hutní závody ve S t a r a c h o w i c i. V továrně v O k e n c i u u Varšavy zřídila letos Škodovka výrobu automotorů, elektromotorů a telefonních kabelů. Mimo Škodovky je v Polsku společně s A g r á r n í b a n k o u interesována P r a ž s k á ú v ě r n í b a n k a na H a l i č s k é p o - z e m k o v é b a n c e ve L v o v ě. Účast, která byla získána v roce 1917, byla v roce 1928 ještě značně rozšířena.

Z tohoto výpočtu, který je velmi neúplný - což při nedostatku pramenů je samozřejmé - je zřejmé alespoň tolik, že československý kapitál není za hranicemi tak docela odstrčenou Popelkou, jak mnozí snad mají za to. Je jisté, že by při více velkorysé politice našich bank bylo možno proniknouti na cizí trhy ještě mocněji. Domníváme se ostatně, že k tomu dojde v nejbližších letech. Je to konečně zdravý vývoj, neboť nejprve jsme si vybudovali hospodářství domácí. Export kapitálu nedá na sebe dlouho čekat."

Pramen: Jiří Hejda, Československý kapitál v cizině, Přítomnost, 1929, roč. 6, č. 10, s. 145-147.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

